

DE HEIDE, BENNEKOM

BROEDVOGELS EN OVERIGE FAUNA 1999

door G.M.Sanders en M. Pik-Mes

Inleiding

Sinds 1993 wordt De Heide, een bos- en heidegebied van ca 28 ha ten NO van Bennekom, jaarlijks op broedvogels geïnventariseerd volgens de territoriumkarteringsmethode. Het gebied wordt tevens op reptielen onderzocht door middel van een zevental visites langs een vaste route (RAVON transect). Verder zijn zoveel mogelijk waarnemingen van overige diersoorten, met name karakteristieke soorten die op heide voorkomen, verzameld (zie [1] en [2]). Voor een nauwkeurige beschrijving van het gebied verwijzen we naar de Beheersvisie De Zanding en De Heide [1].

Broedvogelinventarisatie

De broedvogelinventarisatie is uitgevoerd volgens de BMP-richtlijnen van SOVON [3]. Er zijn 9 ochtendbezoeken gebracht, namelijk op 4 en 14 maart, op 1, 17 en 29 april, op 13 en 25 mei en op 3 en 17 juni. Dit jaar werd voor het eerst een nachtbezoek gebracht maar dit leverde niets op. De ochtendbezoeken duurden gemiddeld anderhalf uur. De interpretatie van de waarnemingen is volgens de BMP-criteria uitgevoerd. Het resultaat is, samen met de aantallen territoria voor 1993-1998 in de onderstaande tabel weergegeven.

Bespreking

Ten opzicht van 1998 is zowel het aantal soorten als het totaal aantal territoria licht teruggelopen. Het aantal Boompiepers, een soort van halfopen gebieden, is ondanks de toegenomen openheid van het gebied flink afgenomen. In hoeverre dit een systematische afname is, b.v. als gevolg van het ouder worden van het bos in zijn geheel, of een toevallige, b.v. door de omstandigheden tijdens de inventarisatie-bezoeken, zal de toekomst moeten leren.

Er werden dit jaar geen territoria van roofvogels vastgesteld. De territoria die in vorige jaren werden gevonden van Sperwer en Buizerd waren in het algemeen delen van territoria van buiten het gebied broedende paren, zodat de afwezigheid van territoria in 1999 niet dramatisch is.

Het aantal Grote bonte spechten nam flink toe, wat aan het ouder worden van het bos zou kunnen worden toegeschreven. De afwezigheid van de Zwarte specht werd ruimschoots vergoed door de aanwezigheid van een Kleine bonte specht.

De winter van 1998-99 was evenals de vorige zacht. De stand aan Winterkoninkjes heeft hier opnieuw van geprofiteerd; ook de Roodborst nam flink toe. Van de zomergasten deed de Tjiftjaf het minder goed dan vorig jaar terwijl de Fitis juist flink toenam. Dit verschijnsel deed zich ook op de Hoge Veluwe in een drietal gebieden voor.

Van de specifieke naaldboutbewoners toonde het Goudhaantje enige vooruitgang, maar met de Zwarte mees is het droevig gesteld, terwijl ook de Kuifmees iets achteruitging. Ook elders in de omgeving gaat de stand aan Zwarte mezen flink omlaag, mogelijk doordat veel naaldbout wordt verwijderd.

Overige vogelwaarnemingen: tijdens het broedseizoen:

Wespendief	op 30-7, hoog cirkelend
Buizerd	1 overvliegend ex. op 14-3
Sperwer	1 roepend ex. op 4-3 en 14-3 in het aangrenzende bosgebied aan de oostkant
Zwarte specht	op 4-3 in het gebied roepend, op 14-3 in het naburige bosgebied
Boomleeuwerik	1 zingend ex. op 4-3
Veldleeuwerik	1 zingend ex. op 1-4 boven de naburige akkers
Vuurgoudhaan	1 zingend ex. op 17-4
Kramsvogel	1 ex. op 4-3
Keep	1 ex. op 4-3 en 1-4
Sijs	sijsjes op meerdere plaatsen in het bos op 4-3.

Aantallen territoria van broedvogels op De Heide

aantal territoria	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Sperwer	-	1	-	-	-	-	-
Buizerd	1	1	1	1	1	1	-
Houtduif	3	2	1	2	-	3	2
Holenduif	-	-	-	1	-	-	-
Koekoek	1	-	-	-	-	-	-
Zwarte specht	-	1	-	1	1	1	-
Grote bonte specht	5	4	5	5	4	5	9
Kleine bonte specht	-	-	1	-	1	-	1
Boompieper	7	9	9	6	12	13	7
Winterkoning	16	19	14	7	7	17	19
Heggenus	1	1	1	2	-	-	1
Roodborst	28	26	28	22	26	24	30
Gekraagde roodstaart	-	1	2	1	3	-	-
Merel	11	12	12	10	11	11	11
Zanglijster	4	6	2	4	2	3	3
Grote lijster	2	3	1	1	1	2	2
Bosrietzanger	-	1	-	-	-	-	-
Tuinfluter	3	2	2	3	4	2	3
Zwartkop	6	8	8	10	9	8	8
Fluiter	2	1	3	1	1	1	1
Tjiftjaf	4	5	9	7	11	14	8
Fitis	9	14	16	13	16	15	19
Goudhaan	4	1	-	-	-	1	4
Grauwe vliegenvanger	1	2	-	-	1	1	-
Bonte vliegenvanger	1	-	-	4	4	4	1
Staartmees	3	2	1	4	2	2	2
Glanskop	5	3	2	4	4	7	5
Matkop	2	2	2	1	1	-	1
Kuifmees	7	4	3	4	5	7	5
Zwarte mees	2	1	-	-	4	4	1
Pimpelmees	15	14	6	9	12	13	13
Koolmees	28	19	17	23	22	19	12
Boomklever	3	3	1	4	2	2	3
Boomkruiper	5	7	3	3	6	7	5
Vlaamse gaai	4	4	4	3	3	3	3
Zwarte kraai	1	-	-	-	-	-	-
Vink	23	16	23	16	21	20	23
Kruisbek	-	1	-	-	-	-	-
Goudvink	2	1	1	1	-	1	1
Appelvink	2	1	1	1	3	2	-
totaal aantal soorten	33	35	29	31	31	30	29
totaal aantal territoria	211	198	179	174	200	213	203

Reptielen

Tijdens een zevental visites is in het kader van het RAVON monitoring project een transect gelopen over het westelijke heidegebied, een stukje hei direct ten oosten hiervan (middenheide) en over het geplagde heidegedeelte in het oosten. Dit leverde relatief grote aantallen Zandhagedissen op, namelijk:

20-4	8 Zandhagedissen
15-5	9 Zandhagedissen
25-5	8 Zandhagedissen
17-6	2 Zandhagedissen
7-7	12 Zandhagedissen
21-8	9 Zandhagedissen
16-9	3 Zandhagedissen, waarvan 1 juveniel

Op 26-8 werden daarnaast 4 uiterst kleine juvenielen gezien.

Er zijn dit jaar meer Zandhagedissen gezien dan in de vorige jaren, (in 1999 gemiddeld 7,3 Zandhagedissen per transectbezoek, in 1998 gemiddeld 3,7 en in 1997 gemiddeld 5,1). Bijna alle hagedissen werden in het westelijke heidegebied gezien. In 1998 is hier de opslag verwijderd waardoor het gebied veel opener is geworden; dit is dus waarschijnlijk gunstig geweest voor de hagedissenstand. Juist in het achterste rustige stukje, dat door het verwijderen van opslag er als het ware bij is gekomen, zijn de meeste hagedissen geteld. Verder is het verheugend dat ook in het middenheide twee maal een Zandhagedis werd aangetroffen; dit gebiedje was tot nu toe nog niet onderzocht. In de oostelijke geplagde heide is de vegetatie nog te laag; de jonge opgekomen struikheideplantjes hebben echter al gebloeid zodat dit gebied in de toekomst ongetwijfeld ook weer Zandhagedissen zal herbergen.

Andere diersoorten

Tijdens de vogelbezoeken, de RAVON transect-tellingen en twee extra bezoeken op 30-7 en 26-8 zijn ook waarnemingen van andere diersoorten verzameld. Daarbij is speciaal gelet op de heide-toetssoorten van de Hoge Veluwe [2]; deze zijn cursief aangegeven in het onderstaande overzicht van de waarnemingen.

Libellen

Gewone oeverlibel (*Orthetrum cancellatum*)
Bruinrode heidelibel (*Sympetrum striolatum*) en/of
Steenrode heidelibel (*Sympetrum vulgatum*)
Paardenbijter (*Aeshna mixta*)

Sprinkhanen

Heidesabelsprinkhaan (*Metrioptera brachyptera*)
Boskrekel (*Nemobius sylvestris*)
Knospriet (*Myrmeleotettix maculatus*)
Bruine sprinkhaan (*Chorthippus brunneus*)
Krasser (*Chorthippus parallelus*)
Ratelaar (*Chorthippus biguttulus*)
Wekkertje (*Omocestus viridulus*)
Zoemer (*Stenobothrus lineatus*)
Schavertje (*Stenobothrus stigmaticus*)

Vlinders

Klein koolwitje (*Pieris rapae*)
Klein geaderd witje (*Pieris napi*)
Koolwitje (*Pieris brassicae*)
Boomblauwtje (*Celastrina argiolus*)
Dagpauwoog (*Inachis io*)
Atalanta (*Vanessa atalanta*)
Heivlinder (*Hipparchia semele*)
Hageheld (rups en vlinder)
Klein groentje (*Adscita statites*)
Gammauil (*Autographa gamma*)
Bosbesspanner (*Itame fulvaria*)
Heidespanner (*Ematurga atomaria*)
Kleine vierstip (*Cybosia mesomella*)

Vliesvleugeligen

Bloedrode roofmier (*Formica sanguinea*),
Rode bosmier (*Formica rufa*)
Grote spinnendoder (*Anoplius fuscus*)
Akkerhommel (*Bombus pascuorum*)
Aardhommel (*Bombus terrestris* en *Bombus lucorum*)
Steenhommel (*Bombus lapidarius*)

Kevers

Groene zandloopkever (*Cicindela campestris*)
Driehoornmestkever (*Typhaeus typhoeus*)
Heidehaantje (*Lochmaea suturalis*) (op grond van aantasting heide)
Bosmestkever (*Geotrupes stercorosus*)

Spinnen

Mijnspin (*Atypus affinis*) (ca. 8 gangetjes gevonden door Jacomijn Prinsen)
Hangmatspin (*Linyphia triangularis*)

Zoogdieren:

Konijn (*Oryctolagus cuniculus*)

Bespreking

Dit jaar zijn 15 van de 57 toetssoorten van heideterreinen [2] waargenomen, namelijk Boomleeuwerik, Boompieper, Heidesabelsprinkhaan, Zoemer, Knospriet, Groene zandloopkever, Driehoornmestkever, Heidehaantje, Grote spinnendoder, Bloedrode roofmier, Heivlinder, Klein groentje, Hangmatspin, Mijnspin en Zandhagedis. Dit aantal is hoger dan in vorige jaren. De grotere openheid van het gebied tengevolge van het in 1997 uitgevoerde onderhoud heeft hierbij mogelijk een rol gespeeld. Voor het eerst werd dit jaar een Heivlinder gezien, en wel op het middenheijtje. In de loop der jaren zijn nu in totaal 24 van de 57 toetssoorten op de Heide aangetroffen.

Op het geplagde oostelijke heidegebiedje is inmiddels een begroeiing ontstaan van Struikheide, Bosbes, Bochtige smeie en enige Pilzegge en Stekelbrem. Aan de randen hebben zich mierenhopen gehandhaafd/ hergevestigd. Het geheel ziet er veelbelovend uit. Wel is het zaak de opslag van Amerikaanse vogelkers te verwijderen. Dit laatste is dit jaar in andere delen van het gebied gedaan, met goed resultaat. Wel is het zaak de afgezaagde/ uitgetrokken struiken niet in de heide achter te laten maar op een goede plaats te deponeren, b.v. aan de rand van aangrenzend bos.

Het middenheijtje, direct ten oosten van de grote hei, blijkt ook een aantrekkelijk leefgebied voor heidebewoners te zijn (Heivlinder, Zandhagedis). Bij een volgende onderhoudsbeurt zou ook hier de openheid moeten worden vergroot door verwijderen van opslag en een enkele boom. Er ontstaat zodoende een corridor van open gebieden door het bos heen. Dit is gunstig voor heidebewoners; een dergelijk systeem wordt ook in de beheersvisie bepleit.

Aan de randen van de westelijke hei was enige schade door Heidehaantje te zien.

Literatuur

1. H.A.T.M. van Wezel en A.G.A. Schellekens, Beheersvisie De Zanding en De Heide. Gemeente Ede en Adviesbureau voor Oecologie en Natuurbeheer, 1992.
2. C.F. van de Bund en A. Ohmstede, Toetssoorten van de Heidefauna in het Nationale Park "de Hoge Veluwe". Vereniging Vrienden van de Hoge Veluwe, 1992.
3. Broedvogels inventariseren in proefvlakken. Handleiding Broedvogel Monitoring Project BMP. SOVON, 1996.